„ЗАСТАВА“ излази трипут у недељи и то: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА

за Аустро-Угарску:

на целу годину . . . . . 12 фор.
на по године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец . . . . . 1 „

За Србију:
(у сребру.)

На годину 120 гроша, на пола године 60 г. на четврт године 30 гроша чарш

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 нов од сваке врсте оваких ситних слова, а за жигсе плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви листа у месту могу се добити по 10 нов. у трговини Љ. Стевановића и браће М. Поповића код „црвене руже.

БРОЈ 147. У НОВОМЕ САДУ, У ПЕТАК 13. (25.) ДЕКЕМБРА 1874. ГОДИНА IX.

ГЛАСОВИ О ПРОМЕНИ У СРБИЈИ.

Пад Мариновићевог, и састав новог министарства у Србији побудио је општу пажњу околни држава и народа, и изазвао је у преси њиној разна посматрања, и нагађања. Ми смо већ неке од ти саопштили, и осећамо и сами и дужност, и потребу, да и ми коју проговоримо о значају кризе, о положају садањег министарства, и о можним изгледима у првој будућности, али смо ради, да пре тога пред публику нашу изнесемо још нека посматрања суврмене нама приступачне пресе, те да тако спремимо грађу за наша посматрања, и за оријентовање наше публике.

Саопштили смо глас тако званог „светског“ немачког листа, бечке „Н. сл. Пресе“. Она је прилично сватила значај кризе, и узрок пада Мариновићевог. „Мариновићево министарство важило је ван земље и у народу за питомо, обзорно, и на то опредељено, да стиша неповерење Турске. С тога је оно мало саучешћа имало, чекало се само на згоду, да га сруше. Посета у Цариграду увредила је сујету народа.“ „Н. сл. Преса“ говори наравно о мањим, нарочито славенским племенима у стилу, који јој диктира њена „велико-немачка“ обест, и назива сујетом оно, што би у свог народа назвала поносом и достојанством народним. Но „Нов. слоб. Преса“ вара се кад каже, да је при скупштинским изборима протуминистарска опозиција уједно значила и протудинастичну опозицију. У осталом да „Н. сл. Преса“ и није онако цинично искрено исповедила, да жели, „да се још дуго отегне проглашење балкански народа за „пунољетне“, ми би јој то већ по њеном одношају према Порти веровали, но радо бележимо и то признање њено, да је Турска кредит тако изгубила, да се почиње сумњати у њену животну снагу. Што она сумњу Мађара подстиче бригом, да велико-српска струја не прелије и на ову страну Дунава, за то нека никога глава не боли.

На ову страну Дунава јамачно се прелити неће, а што је с оне стране Дунава то је и онако братинско, па браћа на браћу ударати неће.

Знаменитији је у том погледу глас старе „Пресе“ с тога, што њу сматрају за гласило министарства спољашњих послова, нарочито у источним питањима.

Ова „Преса“ у листу од 5. (17.) дец. има чланак о промени владе у Србији, у ком међу осталим пише:

„Октобарском кабинету у Београду био је кратак век досуђен. Са особитом итрином, којом су у Романији мењани саветници кнеза, заменио је Милан Обреновић своје „конзервативно-слободњачке“ министре вођама народно-слободњачке опозиције у скупштини. У владу су ушли људи, који су до скора бројани међу најревноснije поборнике великосрбске мисли, а међу њима и оснивач и организатор омладине. (Овде је „Преса“ онако исто као и „Хон“ променила комуникацијоног министра Ивановића са Влад. Јовановићем.) Отуда се разјашњава, зашто се у Аустро-Угарској најновијим догађајима у Србији поклања највећа пажња, и зашто се ту са највећом радозналости очекује развитак — не видљивог програма нови министра — него њнове праве политике. Радикални обрат у суседној земљи највише би се косио наше монархије.“

„Преса“ нагађа за тим: да ли промена значи само измену лица, или и измену суштава владавине, наваћа, како из Београда уверавају, „да нов кабинет ни из далека не намерава, удаљити се од линије мирне, консолидарењу земље посвећене политике, која је бившем министру Мариновићу прибавила високо поверење, којим га предусреташе силе, које имају искреног учешћа у благостању Србије.“ „Ако је тако, онда, вели „П.“ нема узрока узнемирењу, али онда не увиђа потребу, значај и замашај измене лица, осим ако се то одбије на грамзљивост за министарским столицама, која се појава показује у првим временима уставности, и које је некада и у Аустрији било. Можда је вели то коалицијоно министарство, којим је скупштинској већини учињена половична концесија, у толико, што је отворен пут унутрашњим реформама у напреднијем слободоумном правцу, али је задржана спољашња политика мирољубивости, што израза свог налази у стварима спољним мирољубивом председнику Чумићу с једне, и слободоумном Каљевићу и Новаковићу с друге стране.

Нагађајући ово, „Преса“ је погодила праву жицу и значај новог министарства. Но ако не буде тако, „Преса“ прети, наводећи, како спољашње агитације могу само онда смисла и замашаја имати, кад је једна од велики сила помаже, а како су три цара у Берлину потребу мира узели за правац своје политике, то ако би се „црвењаци у Београду предали обмани, земља тим горчије осетила кајање, да је пошла за њиним маштама,“ што јој се баш сад пружају изгледи, којима користећи се могу унапредити материјалио благостање кнежевине. Нико неће хтети Србима на пут стати, ако узнапредују путем којим је ударао, и кнез (ваљда Михаил?), предник Миланов, познавајући потребе и положај своје земље“.

„Преса“, из које провирује Андрашијева девиза „мирног развитка“ источни народа, као да може бити говора о развитку ти народа у оваком гробном мирном стању.

Долазимо на „П. Лојд“, ову пештанску трубу Андрашијеву, у спољашњим нарочито у источним стварима.

„П. Лојд“ у листу од 28. нов. (10. дец.) пише ово:

„Криза је овај пар брзо и изненадно свршила се. Ипак одавна није била више тајна, да је положај Мариновићев јако уздрман. Бивши министар подлегао је посљедицама политичног полутанства и безпрограмности. Лично можда умерен, и непријатељ крајњи мера, није знао умео ни споља ни изнутра заузети положај. Важно је за човека непоузданог, противници га окривљаваше због интрига. Српска владинска школа није била школа за чврата државничка начела. И у унутрашњости мењао је Мариновић своје свезе по потреби тренутка. И увек су биле колебљиве владе, што ји је најлакше оборити било. Догађаји у скупштини као да су посредно допринели паду Мариновићевом . . . Много је вероватније, да је Мариновић изгубио поверење самога кнеза. Дволичност његовог држања, неко несигурно пипање морало је у његовом саобраштају са кнезом Миланом на видик изићи исто тако, као што се опазило у његовом расправљању спољашњи и унутрашњи питања . . . . Путем револуције неможе Србија никад доћи до остварења своји потраживања.“

„П. Лојд“ увиђа кретање живота међу источним народима, и струју устремљену противу Турске, и признаје да ту страну народног правца не треба превиђати, али је ваља на реалне, практичне цели окренути, и у том случају уверава владу, да ће јој Аустро-Угарска као и пређашњој најпријатељскије на сусрет изићи, и означава правило и мерило доброг владања српске владе: „Одношај омладини и народносној агитацији на нашим јужним границама остаће као и увек досад камен пробе београдског мишлења.“

Ми ћемо се другом приликом свратити на ово „мерило доброг владања,“ кога је дебели крај нама наменут, а за сад само обраћамо пажњу наше публике, а и београдски министара, како је „П. Лојд“ некад писао о Мариновићу, кад је на крму дошао, и како сад пише, и овима остављамо да оцене, шта вреди тако мерило доброг владања у таким рукама.

У листу од 7. (19.) дец. већ „П. Лојд“ дражи министра председника Чумића противу оне странке, што је била за адресу већине одбора. Обележавајући, како је и дипломатични заступник српске владе у иностранству, наиме кнежев агент код наше заједничке владе изјаснио се у том смислу: да ће Чумићево министарство у погледу спољашње политике тачно на оној линији кретати се, коју је председник му означио, наставља „П. Лојд“ овако:

„Да допустимо дакле, што већ заслужује пуну веру, да ново министарство неће пољљати поштовање и признање велики сила, које су му предходници стекли, но да ће се на против као веран чувар те тековине показати — нашто беше онда та промена министарства нужна? Адреса, која је Мариновића на овај по све конституцијонаван корак навела, није окомила свој врх на једну или другу личност, него баш на владин програм. Ако се хтела чинити уступка оној странци, чији беше одбачени нацрт адрески (већине одборске), онда није требао доћи Чумић да састави кабинет, него човек какав као Ристић што је, ако не баш и овај сам. Јер што се више и подробније дознаје о догађајима у скупштини, — који су ширим круговима непознати — то се све више види, да је цела расправа управљена била на то, да се мирни темељ, који је српска политика после дугог лутања нашла развала да се од једног мирољубивог суседа, на чијем благостању они други налазише интереса, начини немирњак, на кога се мора „пазити“ — да се на место мирно напредујући либерални и материјални реформа у унутарности земље, стави тајна агитација, која ће сметати сваком јацијоналном напредку, и која ће здраве сокове народа у лудо изсисавати. Тако од прилике изгледа програм „радикалаца,“ у чијој се успаљеној фантазији огледа макрокосмос (тежња за увеличањем), ког здрави човечји разум мора означити као грозничави сан.

„Министарство Чумићево, стоји сад према тој странци, која никако неможе наследницима Мариновићевим, који су изјавили, да су му последовачи, изнети на сусрет веће симпатије, но што их је износила овом последњем. Дад' се циљало само на компромис? Тако што неби се могло слагати са јасним изјавама новог кабинета. Провалија између анархије и реда, између рата и мира је толика, да се не би другим каквим до трулим мостом могла прегатити. Ако је дакле Чумићевом кабинету збиља са својим програмом, онда ће имати да га опроба збиљом, којом ће предусрести махинације оне фракције, која је Мариновића оборила.“

Затим завршује „П. Лојд“ исто онако, као и „Преса“ претњом и указивањем на царске састанке у Берлину и Петрограду, „који су створили одношај, који искључује свако ревење и интригирање, које би могло мир поремети, и које неда у питање довести целокупност Порте.“ По овоме се види истоветност извора „П. Лојда“ и „Пресе“ или је онај од 7. копирао „Пресу“ од 5. дец. И на ово ћемо се свратити, за сад бележмо грађе ради. „Коме се данас прохте, ватром играти, тај се мора и на то обазрети, да ће цела (?!) Европа у том бити сложна, да му такав ћев из основа растера. Радикална странка у Србији нетреба дакле да се брине, да ће бити оскудице на том, да је сузбију, ако зајиста учини будалаштину, да дигне главу. Наравно, додаје „П. Лојд“, не би требало да пресуђују разлози овако застрашавајућа природе, ако та странка зајиста има срце и смисла за ствар своје отачбине, јер у последњем случају морала би сама себи казати, да благостање и напредовање земље зависи од поседа мира, од неузнемиреног развитка њени умни и економски сила, а ово опет да зависи од ступња поверења и симпатије, којом је сви суседи предусретају. Ако Чумићево министарство осећа одважности и сталности уверења, да то сазнање учини општим у земљи и народу, то пожељамо, зашто је то министарство позвано, и желимо му сваку срећу у испуњењу задатка му“ — завршује „П. Лојд“.

Вратићемо се на ове савете „П. Лојда“ за сад, као што рекосмо прикупљамо те разне одјеке.

„Уг. Лојд“ писао је поводом кризе ово:

„Које ствари ибближе познавао, могао је много пре предвидити сен долазећи догађаја. Избори за нову скупштину још нису били у течају, кад је већ незадовољство с Мариновићевим кабинетом јасно на видик изишао. Узрок пак растућег незадовољства народа са тим кабинетом има корена у разним околностима. Пре свега се замерало министру-председнику пут у Цариград, који пут осим неколико ордена за кнежеве путнике (и за чувеног слободњака дра Владана Ђорђевића) земљи није никакве користи донео, ни саму од Србије пожељену свесу жељезнице код Алексинца.

„Пад кабинета био је за познавање српски одношаја напред спремљен, и није могао изненадити. То показује и подпун мир и задовољство после промене. Неки знаци дали су мислити, да ће после пада Мариновићевог старо-либирална странка од год. 1858 којој је на челу државни саветник Јеврем Грујић, и подпредседник скупштине на владу доћи. . . Ново министарство представљa се као министарство коалције младо-либерални и бирократско-дворски живаља. О политичним делима новог кабинета неможе се сад још судити. Споља ће по свој прилици одржавати добре одношаје са европским силама, нарочито са Аустро-Угарском, но без резигнације на велико-српске планове у погледу преображаја ствари на балканском полуотоку.

Особити и чудновати положај заузима прашка „Политика“ на спрам догађаја и промене у Србији, особито како је у лицу нама добро познатом набавила сталног дописника, који пуни чланцима и дописима из Србије.

Већ у листу од 23. нов. (5. дец.) донесе „Политика“ чланак токорсе из Београда од 15. (29.) нов. у ком се спорећују „аналигије“, подједнаке прилике из године 1858. и 1874. и у ком се покрет од год. 1858. приписује упливу француског конзула и мађ. емиграције, а данашње кретање у Београду приписује се упливу конзула једне велике силе (пруско-немачке) која либералним реформама кумује и мађарском упливу. У чланку се наводи, како је год. 1858. аустријски цар, обишав Була, послао једног српског политика у Београд (очевидно Стратимировића), да проучи положај ствари и значај покрета, и како је исти цару реферисао: „Све што се овде (у Београду) збива, чини се, да је предигра велике драме, које ће друге појаве на скоро на уштрб Аустрије одиграти се или на По, или Рајни реци“ — посљедица је, вели се, била, Солферино. И сад пророкује исти политик овако: „ја видим, да се у Србији развија предигра велике историјске драме, које ће се даљи призори одиграти на бојним пољама Ческе и на равници Тисе.“

Како ми познајемо догађаје од г. 1858. поричемо, да је покрет од год. 1858. био дело француског конзула, и мађ. емиграције, него слободоумне и свакако ондашњем аустријском упливу и понижењу Србије противне струје и странке у Србији, и ако је који Србин заиста поднео онакав извештај, који је кадар био на Србију као неко легло Аустрији опасни тежња, навући не само мржњу, него у поспешнијим околностима и силу Аустрије, то сумњамо да је то родољубиво дело. А исто тако ни најмање није лепо и родољубиво, садање политично кретање у Србији, коме је цел с једне стране понижење Србије одклонити, с друге пак стране унутрашње реформе у слободоумном правцу раширити, представљати у виду опасном по Аустро-Угарску, и тиме без невоље на Србију навлачити гром њенога, премда данас доста воденога грома. Ми у данашњем кретању у Србији не видимо руку ни пруске ни мађарске политике и незнамо, како би се то слагало са енунцијацијама (изјавама), и тако рећи са негодовањем аустро-мађарски, баш од гр. Ардрашија заданути листова, и ма какви се змије скривале у трну изјава „Пресе, и „П. Лојда“, неможемо се довити томе, какав би интерез Угарска имала, да се и то сад још бију бојеви не само на чески, него и потиским пољанама.

Под утиском горњега чланка написа „Политика“ у листу од 28. нов. (10. дец.) чланак под насловом: „пруска етапа на „Сави“ у ком се министарска криза у Београду своди на „неповерење народа у Србији према Аустро-Угарској, и то због бојазни, да ова на то иде, да на балканском полуотоку оснује аустријску секундогенитуру, или краљевину са хабсбуршко-тосканским надвојводом као владатељем на челу, с тога није чудо, вели, ако Србија пада у раширене руке Немачке. Од стране Немачке Србија нема бојати се анексији (прикопчању), Немачка нема никаквог узрока, да у Србији подржава извесне страначке метеже, све што Србија очекује и очекивати може, то је заштита велике силе, која у свим политичним питањима садашњости превагу има,

и све што Немачка од Србије хоће, није ништа друго, него етапа на аустријској јужној граници. Зајиста, вели даље „Политика“, Немачка има узрока, да особено грофу Андрашији и опет захвали с тога, што тај у тишини свршени, и корисни посао не само није спречио, него га је и унапредио. Србија је од прекјуче карика у великом ланцу, којим Бизмарк Аустрију од иностранства осамити труди се.“

Из тога ту науку црпи „Политика,“ да Аустрија треба да промене своју унутрашњу политику, јер је „признање извесни права подунавским кнежевинама почетак акције, при којој ваља стећи подпупо поверење славенско-романски тамошњи народа. На господи је у Бечу и Будим-Пешти, да своју досадању политику у корист аустријски Славена из темеља промену, ако неће да доживе, да јим на истоку инаугурисана, и већ сад као успех хваљена акција у клици учини фијаско.“

У листу од 5. (17.) дец. под насловом: „скупштинска адреса и њене посљедице“ већ друге жице навија „Политика“, и односно њен дописник, премда и ту с другог краја претерује. „Све са већом навалом опомињали су у Турској удручени Србију на испуњење њенога задатка. Све су већма долазиле аспирације Србије у опасност, јер је близу била могућност, да ће обмањена племена, којима је чекање додијало, окренути се на другу страну за помоћ, и да ће тражити друге кристализацијоне тачке. Ако би још дуже чекала, у опасности би била Србија, да буде осамљена, и да изгуби услове будућег напредовања. Народом је овладала свест те опасности, и скупштинска адреса ништа није друго него израз те зебње и тврдог одлучења српског народа, да осигура своју будућност.“ То је дакле квасац и правац кретања, а не пруско-мађарски упливи. Но колико би желили, „да је скупштинска адреса салик призора у монастиру Такову, то нам се чини, да и та присподоба рамље, и морамо се задовољити тим, ако се покаже, и само као предвесником „рата противу Турске, и устанка свију народа на балканском полуотоку.“

У листу од 8. (20.) дец. има „Политика“ опет допис из Н. Сада — хоћемо рећи из Београда од 1. (13.) дец. под насловом: „министарска криза“, где „Политика“ опет застрањује. Ту се као не сумњиво предпоставља, да у Србији свака влада скупштином тако владати може, да ову може одржати у колосеку, у ком она хоће, и из тога што се Мариновић није пре опирао адреси, каква је у одбору у нацрту изпрва од свију одборника подписана била, изводи, да је и влада најпре хтела онаку адресу, но да је „велики везир Авни-паша српском агенту у Цариграду изјавио, да ће он усвојење таке адресе од скупштине сматрати као случај рата, да ће наредити, да турска војска у Србију уђе,“ те је као због тога поплашен Мариновић ударио натраг, али као доцкан. Опет сценерија, и бенгалска ватра од стране политика „Политике“, који војске и битке као из рукава истреса.

Ново министарство је, као што сам политик „Политике“ каже, прелазно министарство. Хоће ли се оно, и то наскоро претворити у акционо министарсто, то идемо да видимо. И акцијоно министарство немора значити непосредан рат с Турцима, но моралну и материјалну спрему за то, да се и опет прва згода и прилика не промаши с изговором, или из узрока неспреме.

Још ћемо саобштити, шта веле два листа у Србији о промени.

„Исток“ у броју од 4. дек. пише међу осталим ово:

„Народна скупштина, а преко ње и цела Србија истакла је високо народну заставу, заставу српског ослобођења и уједињења. Цела јевропска журналистика кипитила је вестима из Београда како се Србија отресла велико-српских „санова“, како је Мариновић уз дувар догонио све оне „усијане главе“, које бунцају о неком задатку Србије, како је српска влада, убеђена о мајушности Србије, поништила струју, која није годила рачунима великих дипломата, једном речи, како је Андрашија стекао у Србији ваљане машице за своје великомонголске планове. И доиста, када је човек површно погледао на ток ствари, када је на први поглед оценио јаван живот и јавно мнење Србије, могао се преварити, да Чивути имају збиља право. Јади кукавне раје у Босни и Херцеговини, вулуми, које Турци чине Србима у осталим крајевима, (долази место о нама, које бришемо), крвави сукоби црногорске браће са неситом поганијом, — све то изгледаше, као да се Србије ништа не тиче. Њезина влада а по изгледу и сам народ чинио се глув према писци своје једнокрвне браће, а слеп, да види варварска насиља и покоре, које чине несити преостатци азијатске инвазије. И што је стање бивало несноснije, што је Српство имало мање наде, да ће оваплотати свој најсветији идеал, да ће моћи проживити теретну борбу с душманима, то је и Србија прихваћала све „лојалнију“, све „разумнију“, све „студенију“ политику. Мариновић није тражио наслона у своје браће, с којом га вежу истоветне цељи, истоветни интереси, да и истоветна крв, него је у место свега тог тражио пријатељство Андрашија и наклоност Турака...“

Крагујевачки „Глас Јавности“ написав Мариновићевом министарству „некролог“ међу осталим пише ово:

„Скупштина гласа. 58 гласова за предлог већине одборске а 61 против предлога већине одборске.

Али од ових 61 гласова 29 су књажевих посланика; дакле остаје народних посланика 32.

Мариновић када је видео овакав успех гласања скупштинског, морао се уверити, на своју горку жалост, да његово министарство нема кредита код народа. На прошлогодишњој скупштини могао се Мариновић правдати с тиме, што ту скупштину састављаху посланици изабрани под прошлом владавином. Али ево сада. Посланици изабрани под Мариновићевом владом опет изустише, да немају вере у Мариновићево министарство.

Цариградски пут и његов неуспех, а пре тога опет затрчање Мариновићево у тој ствари: ту је, где је болело Мариновића. И када би се у подробној расправи адресе дошло до тога питања, до Цариградског пута, онда би се тек увидело, како је ситан био Мариновић у спољној политици, како није био никакав дипломат . . . . . .

. . . . . .

Мариновић је требао да одступи одма по повратку из Цариграда. А када то није учинио онда је требао да дочека у скупштини осуду праведну, због неуспеха и прераног затрчавања у овој важној народној ствари. Тако је требало да ради Мариновић, ако је хтео да ради уставно, поштено, патриотски, лојално.

Мариновићево министарство састављено већином од људи из наше старе бирократске школе Гарашанинове, хтело је по својој навици да ради покривено, да му се просто верује па ма то било и на „божију вересију“. А у исто време говорило је, да оће да влада уставно, либерално и т. д. Гарашанинова школа и уставност, то је ватра и вода. Али народ наш, којим је Гарашанин толико дуго „мудро“ владао па опет ништа неизвладао и неизборио, велимо наш народ нехтеде да прими и пристане уз мајсторију шегрта Гарашанинових.“

Ми нећемо да живима пишемо некрологе, али ћемо саобштив мишљења других листова и сами да проговоримо о томе, којим путем ваља Србија да пође, да настави споља дело од год. 1804. и 1015. изнутра дело од год. 1858.

ПРЕГЛЕД НОВИНА.

Услед публикације дипломатске препирке међу Бизмарком и Арнимом, која изиђе на видело приликом расправе судске у парници овог последњега, јако се ваталасала разна мнења у француском новинарству о намерама Бизмарковим према Француској, која се огледа у његовим отписима Арниму, као посланику Немачке у Паризу. „Инивер“ клерикално-монархичан лист вели: „Бизмарк нам недопушта монархију, јер нас је она кадра учинити јакима. Бизмарк хоће републику у Француској, јер нас она чини слабима. Бизмарк би радо пристао на монархију бонапартистичну, јер би по његовом мнењу бонапартистично царство морало се задовољити са пониженом Француском. Ако дакле нећемо да будемо хрђави Французи, онда морамо себи желити све противно од онога, што Бизмарк у нас хоће, и морамо проглашити монархију. Зар у народној скупштини нема очију које ће да виде, ни ушију које ће да чују шта се хоће?“

Републиканци и бонапартисте пребацују једно другом, да иду својим држањем на руку Бизмарковој политици, која хоће Француску да понизи, дочим чисте монархисте драже и једне и друге. „Жур. де Деб.“ пише: „Изрази и назори Бизмаркови о последицама успоставе монархије у Француској немогу нас изненадити. Напротив чудимо се, да тумачења тих израза долазе од оне странке (републиканске) која чини немогућним успоставу монархије. Али се ваља чувати од тога, да се процесу Арнимовом, односно одкровењма, које нам исти износи, много важности полаже. Што је Бизмарк хтео спречити, то није успостављање монархије, него успостава ма какве сталне, дефинитивне владе у Француској. Сви отписи Бизмаркови Арниму показују јасно и довољно, да је Бизмарку за тим стало, да Француску одржи у непрестаној, вечитој провизорији, како би била одклоњена од сваке алијансије. Бизмарк је до душе и сам допустио, да и република може задобити савезнике; само што он мисли, да монархија може већма и више поверења улити Европи него република дакле, и већма њему опасна бити. Но има једна република које се Бизмарк не плаши, која би њему донела симпатију Немачке, и којој он своју потпору за коју је умољен, неодказује. „Бонапартовци“, писаше њему Арним 6. маја 1872 год. „једини су јавно потражили нашу потпору“. Већ два месеца пре тога упозорио је Бизмарк свога посланика на то, да бонапартистичку странку, као једину која се неби одупрла оваким одношајима међу Француском и Немачком ваља особито штедити. Немачка се дакле боји монархије и умерене републике, а жели нам наполеонско царство или комуну, који јавно траже алијансију оних, који отеше од Француске Елсас Лоренску.

Гамбетин лист „Репибл. Франс.“ мисли, да Бизмарк као и Арним желе до душе у Француској видити — где се влада, али не желе *владу*, или другим речма, они хоће Француску без Француза; јер је јасно, да ће Француска, кад изступи из провизорије и опет постане сама својом, без обзира на то дал као републиканска или као монархистична — „наново постати глава оног великог тела европског, на коме Немачка никад неможе постати што друго до желудац, и то желудац, са врло хрђавим бољетицама“.

— Поводом скоро-прошлог сукоба међу пештанским и бечким листовима, који је поникао приликом појавивше се кризе министарске у Пешти, због тога, што су бечки листови почели били писати о предстојећем „секвестру“ Угарске, — пилист ердељски Саса „Сиб. Таг.“ ово:

„Да се и ми послужимо изразом „Еленера“ Угарска је заиста удата за Аустрију. И кад од двојце супружника један хрђаво газдује, и долази усљед тога до порубца финанцијалне пропасти, са свим је природно, да се други забрине и да се запита: какав ће бити крај. То питање ставила је и „Нова сл. Преса“ и повукла конзеквенције из њега, кад је говорила о „секвестру.“ „П. Л.“ оградио се од тога исто као и „Еленер“, само у блажијој форми, и свечано изјавио, да ће Угарска умети своје обвезе испунити у свима околностима, и да је овде, у Угарској „цео свет“ готов на жртве.

Под тим је наравно мишљена готовост на плаћање пореза. Али се у начину таке готовости извршења државоградјански дужности показао државотварајући мађарски елеменат као најнепоузданији. А немађарски уплаћачи пореза почињу већ питати, нашто да они узимају на своја плећа све већи терет пореза. Част и кредит Угарске, лежи нама немађарским становницима Угарске исто так) на срцу, као и онима, који имају у рукама хегемонију, господарство над Угарском. С тога ћемо ми заиста наше државне дужности савестно испуњавати, али ми нећемо лакоумно да натоваримо на своја плећа нове терете, за то, да би се њима могле неговати омиљене идеје мађарске расе, и да она једино вуче користи од цељи државе, и да у већој мери себи присваја пробитке државног грађанства. То мора једном престати. *За то* није у Угарској „цео свет“ вољан ни ове досадање, а некоји још нове терете носити, и жртве приносити. И дочим ми то јавно кажемо, показујемо тим много већу искреност према нашем аустријском другу, него што чине они, који према са свим природној бризи овога о нашем државном газдовању, гордо држећи главу, сурово одбијају свако „умешавање“ у „наше“ ствари. Нека аустријско новинарство разуме, да оно нетреба са нежним обзирима да прихвати мађарску супремацију у Угарској, ради тога, што јој се чини нуждан дуализам због уставности у Цислитави, него нека помисли, да је континуитет, непрекидност државног живота Угарске најбоље ујамчен, и тим осигуран, ако и оно (бечко новинарство) од своје стране призна право немађарски народа у Угарској на потпуну равноправност политичну са претензијозним народом, који се за вођу намеће, и нека то извојевати потпомаже. На тим елементима угарске државе, имаће аустријска уставност много искреније и поузданије пријатеље, него на мађарској народности, која се већим делом налази у редовима државоправне оповиције, чији органи, кад по гдекад из срца проговоре, својим назорима дају таког љубавидостојног израза, као што је овај следећи, који доказује, да аустријски Немци нису ни најмање боље забележени код владајуће нације у Угарској но што су били и пре 20 година, кад је Ф. Пуљски писао: „Ми Мађари знамо шта хоћемо, и преотећемо мах Немцима, који у мраку око себе пипају.“

— Из Скадра, пишу „Гл. Црн.“: „Овамо све једнако доводе везане Подгоричане, некада пет, некада десет; нема готово дана кад по који не дође, али они држе једну то све једну — сваки одриче.

Има нас овђе доста Срба и Латина, који би желели слушати испите, али нам није допуштено; но ипак више или мање можемо знати шта се ради. Турци тобож да се покажу пред црногорском комисијом, како се код њих све законите форме извршују, на сваком испиту питају појединог окривљеника: како се зове, колико има година, с чим се занима и. т. д.

Ради карактеристике овде ћу навести, како је текао испит једног окривљеника 17. о. м., наравно у присуству црногорскијех комисара. Члан комисије (Турчин) запитаће кривца:

„Како ти је име“?

„Аша“! одговори окривљени.

„Колико имаш година“?

„Аша“! —

„С чим се занимаш“?

„Аша“!

„Знаш ли што о убиству Црногораца у Подгорици“?

„Аша“! —

„Ђе си био овај дан“?

„Аша“! —

„Аша“ значи толико, колико: непризнајем.

Из овога се види да је окривљеник хрђаво разумио свјетовање, а још може бити онога истога што га је питао. Јер, по свој прилици, биће му казао: кад те ја или ко други буде што питао за убиство, ти све говори: „аша“; али му је заборавио рећи, да то не чини кад га буде питао: ко је, чим се занима и т. д.

Ми се много чудимо колико стрпљења показују црногорски комесари, и како могу слушати оваке очигледне неваљалштине.

Овамо нико не држи да ће се кривци изнаћи, или, ако се изнађу мисле, да ни једном неће бити ништа. Али ваше држање и понашање много их узнемирује, забринути су јако и као да се нечем надају, јер се чине велике припреме, као да ће те сутра ударити на Скадар. Војска и топови непрестано придолазе и креће се с мјеста на мјесто. Но ми се сбог вас овога ни мало не планимо, ако сте ви они први Црногорци. Па и сами наши Латини радије би били с вами но Турцима.

Други пут више.“

БЕЧКИ РАЈХСРАТ

Расправа о „средњим школама“.

Вебер (из Моравске) жали се, што се код средњих школа Славени другима запостављају; то је, вели, непажење закона. Наводи пример, како је земаљски председник у Шлеској наредио, да се једном капелану-свештенику за оправљане дужности даде 25 фр. под тим условом, да о том напише признаницу *немачким* језиком, јер је то званични језик. А кад овај то не хтеде да учини, не доби те своје награде. Хоће-ли влада земаљскога председника повући на одговор због те флагрантне (очевидне) повреде закона? Изискујем у томе од владе јасног одговора. Не падају Славенима у део, како би требало, ни оне милости, што Ђ. Вел. благонаклоно даде. Кад цар иза оне жалосне год. 1866. походи Моравску, благоволи наредити, да се у Моравској оснују две гимназије с чешким језиком наставним. То и буде; али су заборавили дати, план да начине за те зграде неимари, који планове праве за немачке школске зграде. Чешка гимназија у Брну би смештена у кући једној, под кирију узетој, те је сваки час могу истерати на поље. О зидању гимназије пак нема још једнако ни говора.

Министар правде тужио се, како много још треба за изображење простога народа, и додао је, да би сила тому помогло унапређивање школа. Ми смо то ради! Али колеге нам у сабору немају за нас ничег другог, осим књига за порезу. А влада им помаже, кад они за нас ништа не чине. Кад бн могли чланак 19. државних основних закона фотографисати, био бн то карикатура на себе сама, и могло би се испод њега потписати: „Сам себи на подсмех!“

Речи министра просвете где рече: ако ми требамо школских стипендија, ваља да их сами оснујемо — допале су се на оној (левој) страни, где је обичај, влади на сваку реч пљескати. Нама су пак исте пале у очи. Та зар нису државне стипендије постале из конфискованих (одузетих) добара језуитских школа? Како може министар доказивати, да су основна писма направљена у корист немачких школа? То је неправда, што те стипендије не уживају и Чеси. И кад министар саветује нама, да сами оснивамо стипендије, питам ја њега: је-л он из свог џепа основао те државне стипендије?

Знам ја, да ће моје речи ове прохујати без трага. Али ја сам ипак слободан да замолим министра правде, нека свом колеги, министру наставе даде мало мира, како је он нешто мало дужан, држати се државних основних закона. Можда се мисли: Fiat justitia — nobis, pereat mundus — boëmicus. (Нек буде правде — нама, ма пропао свет — чешки). А ко зна, да-л ће влада Славенима, и ће ови влади одзвонити: сретан пут! Дај боже да буде ово друго.

Халвић. Господин наставни министар разложио нам је своје назоре о интерпелацијама и доказивао је, како у животу парламенарном бива и управ је обичај постао, да питачи често питају владу, без икакве озбиљне намере да добију одговора. Биће, да господин министар тако мисли и о интерпелацији о скидању са звања директора комуналне реалке у Буђејовици.

Ако је тако, то сам ја слободан у име потписивача интерпелације да изјавим, да смо ми тако смерни те се унапред надамо, да нас њ. ексцеленција неће мртвоузачки уђуткати. Накнадно захтевање за подмирење трошка реалке у Буђејовици правда ме, што се враћам на ту интерпелацију. Директор Липерт би од своје школске власти стављен под истрагу дисциплинарну услед денунцијација, које се, како истражни записни сведочи, показаше да су лажне, да су измишљотине и смешна страшила. Говорник казује, како је та школа напредовала за управе реченога директора, и како је 15 септембра, на пет дана пред почетак школски, буђејовички магистрат јавно управи речене комуналне реалке, да се варош одрешује сваке обвезе према учитељима те школе од онога часа, чим је иста прешла у извршавање владино. Тако је исто било и у Кутној Гори — те пита: чини-ли се тако свуда са заслужним учитељима? Иште од министра о том одговора.

Бареутер потпомаже говорника, и доказује да је поменути директор, по речма једног члана земаљског школског савета, за то отпуштен: што је неупутност учинио, допустивши, да му децу прогласе за безверозанске. Говорник сумња се, да су свештеници способни, да чине по вољи владе као земаљски школски надзорници.

Др. *Шафер*. Један се посланик тужи, што нема школа, на којима би се предавало *словеначким* језиком. То је за то, што нема доста учитеља Словенаца. (Живо порицање с десна). Исто тако нема књига ни учевних средстава, и кад би се баш сад наједнаред и подигла гимназија словеначка, не би било ученика довољно (Право с лева). Искуства жалосног имамо с једном малом гимназијом словеначком; настава се мораде обуставити, јер није било ученика. И баш они, што тако често говоре о угњетењу словеначког језика, шаљу своју децу у немачке школе. (Чујте, чујте с лева). Факта овде боље сведоче него-ли свеколика јадиковања. А што се туже, да при постављању учитеља није се довољно обзира узело на учитеље Словенце, на то ја велим, да наставна управа прво и прво мора пазити на стручне способности, а не којега је ко језика. Ја упућујем и на то, да је немачки језик државни језик и нико неће ми то порећи, да само немачки језик може бити и остати државни језик. Неко је и опет навео да се и славенска крајцара на то троши. Ја пак не ћу да испитујем, не троши-л се и многа немачка крајцара на издржавање словенских школа — јер ко је то рад знати, може чути од сваког свог земљака: кад већ треба да и за наставу пореза даје, он то најрадије даје, да му деца немачки науче (право! право! с лева).

Др Милдшу. Сав је источни крај Моравски свесам Славен у гомили; нема тамо ни једне једине вароши, да је немачка ил бар претежнија немачка; па ипак је у том крају источном само *две* гимназије чешке, а немачких има *шест* и од оних су две велике гимназије. А влада то све добро зна, и ја сам слободан запитати: да-л се у том погледу §. 19. државних основних закона бар поле сразмерно изводи. Морам на жалост рећи, да се наше жеље слабо уважавају с оне стране (с леве;) жалим се и на то што нам се овде исмевају основним чланцима; јер ја држим, није то прави пут за споразумевање. (Посланик Пфижаел: тако је!) Уздржавам се и неподносим никаквог предлога, јер јаз, што нас раставља, и сувише је голем.

Фукс: Господин др. Разлаг наведе лепе речи: незнање је најскупља ствар на свету. Но нико неће овој страни (левици) високога дома подметати, као да ми не би од срца ради, да свака народност своје школе развија; али ми се морамо оградити против тога, да ми Немци у Аустрији које племе осуђујемо да се забатали. Не држимо ми питање о језицима као крајну мету; али употребљавање културног којег језика, као што је немачки, јесте најдрагоценије средство ради изображавања свакога народа. Замолио бих господу посланике из Моравске, да се не праве, све једнако, као да су они једини заступници Славена у Моравској. Немају они никаквог права на то, јер има ево и на нашој страни чланова, који при избору добише много и много славенских гласова. А реците ми ви бар једног јединог од вас, да доби и цигло један глас немачки.

Који се пак и на то туже, да се земаљски школски надзорник служи немачким језиком и немачким печатом — заборављају да се полаглотна (многојезичка) држава мора у својим званичним стварма служити тек својим рођеним језиком. Нико неће искати, да *„Винер Цајтунг“* или дипломатски извештаји излазе на сваком језику овога царства.

Што се тиче народних (основних) школа, то би управ поље било, на којем би требало тражити тешења за развитак народности; па шта се чини у Моравској? Све редом препоне међу се на пут извођењу школских закона. А што се тиче средњих школа, ми ништа за то неможемо, што су ваши (славенски) краљеви пре толико и толико година морали звати у земљу немачке колонизаторе (насељенике). И кад господин посланик Вебер пита, где су биле у тој земљи немачке школе — одговарам ја: у свакој готово вароши немачкој бејаше приватних малих реалака, које су вароши издржавале. Из ових изађоше после данашње реалке. Моравски је сабор закључио, да свака варош може добити средње школе, ако се подухвати, да подмирује стручне потребе и приноси земљи по 2000 до 4000 фр. Закључак овај исто тако важи за немачке вароши као и за славенске, и стоји дакле само до Славена, да се користе тим закључком.

Што нам с оне стране врљају прекоре, да ми не пазимо законе — одговарам ја на то: држите се ви, господе, с оте стране увек закона, држите се ви magnae Cartae наших слободштина, што нам даде милост Н. величества — па онда можете нама то пребацивати; пре не. Речено је и о неком јазу, што нас раставља — питам ја: ко је то увек, што на саборима кида конац за споразумљење? Ми за цело нисмо. Док се год ви неоканете станишта декларацијског, држаћемо ми питање школско као питање силе. (Право с лева!)

ДОПИСИ.

У В. Кикинди 4. деп. (*Последња дистрик. скупштина са старим представништвом*). Јуче свршисмо последњу дистр. скупштину са старим представницима, од којих ће првом приликом половина другима бити замењена.

Скупштина је ова у толико значајна, што је вел. капетан са својима вернима претрпео два мала пораза, а претио му је и трећи, који би можда положајем својим платити морао.

Пре дневног реда управио је др. Миливој Топонарски неки седам интерпелација на дист. подкапетана. Главније су биле у погледу незаконитог сазивања ове скупштине, пошто су позиви тек три дана пре исте разаслати, а предмети нису били у законито време на углед стављени; даље у погледу званичне радње среских капетана, у погледу нехатности среских капетана при подношењу извештаја о стању њихових срезова, на последку неколико интерпелација због нехатости мокринског среског капетана Уроша Лујановића при извршивању званичних налога дистр. области. Г. подкапетан није био у стању да одговори ни на једну интерпелацију, него је обећао, да ће се о свему известити и првом приликом на интерпелације одговорити. Надамо се да ће г. подкапетан и пре него што би на интерпелацију одговорио, употребити нужне мере да се нехатости неких среских капетана једаред на пут стане. А г. вел. капетану и овом приликом препоручујемо, да не одговара он кад се њега интерпелације не тичу, јер ће и опет изазвати интерпеланта, да га као председника учи парламентарном реду. Г. вел. капетан у опште у интерпелацијама види одмах нападаје, — те стога је већ интерпеланту a priori противник, ал са његовим опорим понашањем, које се са достојанством председништва и изображеног човека не слаже, може учинити то, да ће интерпелације бити све жешће, да ће се ствари изнети на јавност и пред скупштину, које ће неке љубимце његове здраво тиштати. — Чујемо, да др. Топонарски има још неколико интерпелација, па само чека скупштину, у којој ће представници у већем броју бити заступљени. Caveant consules! У идућим скупштинама неће бити г. Топонарски једини говорник, који има да обавешћује земљеделце представнике наше, који више пута мора да апелује на савест и на поштење од вел. капетана строго и са претњама информираних интелигентнијих скупштинара, па да тим начином набавља већину за његове противпредлоге. Уз њега ће доћи још која ново изабрана снага, која ће опозицију не само бројно, него и са душевном моћи својом очеличити. Не замерамо г. в. капетану, што као владин чиновник тежи, да набави већину за извесне предлоге; јер он хоће да буде вел. капетан, а то је могуће само под извесним условима; ако њему не дерогира, да буде слепо оруђе у рукама владе, нас то заиста не алтерира, ал и оруђе владино треба да зна, да је он председник једне скупштине, у којој су од народа бирани представници; треба да зна, да свака скупштина губи од свога достојанства, ако јој се председник подпомогнут моралном слабошћу представника место отворене борбе са опозицијом, лати недостојних, а кад и кад и мало подлих средстава. Дођу случајеви, у којима се заборави на упутства и заповести вел. капетана, бива и то, да се бадава верни позивају на устајање уз предлог, па онда је готов — бламаж.

Међу првим предлозима стављен је био на дневни ред избор сталног, оверовног, пресудног и дисциплинарног одбора за идуће три године.

Др. Топонарски донесе предлог, да се избори ови на овој скупштини не предузму, јер би то незаконито било. У ову су скупштину позвани стари представници, међу којима има многих, који неће бити предстадници за идуће три године, по чем су изжребани. Да ови не могу бирати одборе за оно време, кад ни сами нису представници, то је евидентно; а с друге стране незаконито је, да из избора буду искључени нововзабрани представници, који у ову скупштину нису позвани. Пошто скупштина чланове споменутих одбора по закону из своје средине бира, то нови представници не само не могу бирати, него не могу бити ни изабрани, јер сад још нису скупштинари, почем право старих изжребаних представника у нашем дистрикту траје до 15. јан. 1875. године.

Г. Радовић — као обично у свима приликама — устане против предлога Топонарсковог и то са гледишта целисходности, да се неби морала у јануару опет нова скупштина држати. — Једва смо могли веровати, да је г. Радовић готов да жртвује права толиких нових представника целисходности, да се чини прост, као да непоња, зашто наређује закон, да се при промени представника сваке треће године имају и споменути одбори на ново бирати, Та ако ће их старо представничко тело бирати, онда би тек ваљда паметније било, да су одмах на 6 година изабрани! — Ал да, г. вел. капетан хтео је, да се избори одмах обаве, па кад хоће он како би могло бити, да г. Радовић неће?! Радовић на српско-црквено-народном сабору, — и Радовић у дистриктским локалним питањима, — то су две различите особе. Тамо омладинска „старина,“ а овде је остаринска . . . . . Незнам да кажем шта је, ал нека буде шта хоће.

Вел. капетан се жестоко опирао предлогу дра Топонарског, можда само већ и за то, што га је Топонарски донео; ал' кад се дошло до гласања, онда је имао прилике, да се увери о дисциплини његове странке, јер против предлога Топонарсковог нису устали ни званичници, те тако су избори одложени за ванредну скупштину, у којој ће учествовати и нововизабрани представници.

Од важнија предмета била је представка пештанске жупаније због раселења 30000 Мађара из Буковине. Стални одбор је предложио, да се ова представка код сабора подпомогне.

Др. Топонарски предложи, да се представка метне ad acta, јер ми политичке разлоге пештанске жупаније неможемо уважити, пошто нама не иде у хатар, да се мађарски живаљ насељавањем снажи, као што не би ни пештанска жупанија подпомагала нас, кад би искали, да се на ерарска добра населе Кривошијани, или Далматинци или Срби ма с које стране.

Говорник је побијао и национално-економске разлоге пештанске жупаније, почем је национална економија одавно осудила намножавање људства и прибављање радне снаге средством насељавања. Људство се умножава по извесним законима, па де нема услова за то, — ту је насељавање само штетно, а де има услова ту је сувишно.

Радовић опет устане против предлога Топонарсковог, и изјави да он представку пештанске жупаније подпомаже, ал с тим додатком, да се ти Мађари населе на така ерарска добра, на која ерар има неоспориво право својине, а никако не таква, код којих питање својине стоји још нерешено. Радовић је јасно изрекао, да има на уму дистр. иберландске земље, које он не уступа за насељавање, „ал да се неби мразили с браћом Мађарима“ са гледишта опортунитета прима представку пештанске жупаније, да се са горњим додатком код сабора подпомогне. — Како је г. Радовић и како смо ми сви деликатни према браћи Мађарима! А шта они раде са нашим и са словачким гимназијама, шта са нашим школама, шта са нашом црквеном автономијом? Та они више пута одузимају нам и оне услове, под којима би се наш живаљ из самог себе сасвим природно и без насељавања снажио у такој мери, колико му је државним законима гарантовано,

Др. Топонарски узевши после неких предговорника последњу реч у обрану предлога свога, доказиваше, да неподпомагање представке пештанске жупаније неће водити омрази код паметних и поштених људи, а доказиваше и то, да се са предлогом Радовића не одклања омраза ако је већ има.

При гласању добије 9 гласова представка пештанске жупаније, те тако се огромном већином гласова реши, да се представка оставља ad acta.

Вел. капетан је сав уплив свој употребио за предлог сталног одбора, подизао је са мрким погледом званичнике са својих столица на гласање; ал 9 гласова остају девет!

Но при најважнијем акту ове скупштине доби вел. капетан сатисфакцију. Средишњи одбор за избор земаљског посланика испаде по његовој званичној листи, која је имала 22 гласа против наших 20.

Избор овога одбора стављен је на дневни ред први дан скупштине, а други дан се предузео. Представници из дистриктских села, којих се ствар највише тиче, не знајући ништа о избору овога одбора, нису дошли на скупштину, те тако су скоро искључиво кикинђани бирали средишњи одбор за изборни срез, који се кикинђана ништа и не тиче

Гласање је било тајно са листићима, и ту се вел. капетан недостојно понашао према председничком звању своме. Гласање је тајно, али велики капетан хоће да контролише дистр. званичнике — које по његовим речима *влада рани* — па није знао вештије удесити, него је завиривао у цедуље, што заиста није лепо.

После избора било је шпанске инквизиције. Вел. капетан незадовољан подпуно са резултатом гласања, и сумњајући да је можда и који званичник са противничким листићем гласао, дозове све званичнике и запрети им суспензијом, ако се још који кадгод усуди да гласа против његове воље. — То су вам благодети аутономног муниципалног живота, кад на челу муниципије не стоји подкапетан, него — Оберкнежевићи.

Вел. капетан је заложио сву своју снагу, да при изборима одбора за избор посланика набави већину садањој владајућој странци. Он не увиђа да ова владајућа странка, или бар знатан део од исте, неће ни сама да се на влади одржи; не увиђа, да су сви изгледи, да се садања влада — идол његов, пред којим се у фанатичкој оданости до крне земље клања — одржати неће. Па шта онда, ако друга странка овлада у најближој будућности? Или се мора одрећи својих „начела,“ те појати другом богу „који га лебом храни,“ или ако хоће да остане на садањем становишту своме мора „узети шешир па ићи кући.“ Наступиће оно, чиме он прети изабраним муниципалним званичницима; а ови ће и даље јести хлеб, трудом и муком заслужен хлеб, што им га даје народ а не влада, која из празног џепа неможе никога ранити.

Да споменем на послетку још један акт нашег верификационог одбора, због кога је др. Топонарски такођер интерпеловао г. подкапетана! У Кикинди су последњом приликом за дистр. представнике изабрани гг. Никола Јовановић и Паја Еремић. Против избора, за 15 дана није дат ни од кога просвед, те оверовни одбор обојицу ферификује. После оверовљења на 10 дана поднесе неко просвед *пресудном* одбору, и пресудни одбор уништи изборе, против којих за 15 дана оверовном одбору није просвед поднешен. Зар се тако поштује закон од пресудног одбора, који је *судија* у овим стварима; или зар су такви правници они који у пресудном одбору седе, да не знају ни то, да се избор неможе уништити, ако се у законом прописаном времену просвед не поднесе? Далеко смо дотерали са самосталношћу судија!

Ал' сад тек долази, што је заиста horribile dictu! Има већ више од по године, како је др. Топонарски као изабрани представник од оверовног одбора правомоћно оверовљен, почем ни овоме ни пресудном одбору ни какав просвед није поднешен. Оверовљење достављено је скупштини, и др. Топонарски врши своја представничка права од по године. — Сад је вел. капетану пало на ум да би на који год начин ваљало истога из представништва изтиснути. Пресудни и оверовни одбор биће позвани од вел. капетана, да избор, који је већ од толиког доба правомоћан, униште. Но ал' надамо се, да споменути одбори неће бити слепо оруђе вел. капетан и онде, ди је питање тако да кажемо о *њиховој* части, а напосследку, ако би се они и повели до абсурдности — што тек нећемо да верујемо — ту је главна скупштина, која у оваковом случају може и треба да каже, да она оверовни и пресудни одбор у стварима, које их се више не тичу, не слуша. А има ће прилике да то каже, кад јој исти одбори у том погледу какав извештај поднесу. — На последку ако баш мора бити да др. Топонарски изостане из представништва „силоју“ вел. капетанске свемогућности, сад ће имати замене у другим новоизабраним представницима, (Та ваљда нисмо још дотерали дотле, и ако смо у Угарској, да би се тако смели закони ногама газити; ваљда кикиндски вел. капетан није над *законом?* У.) а он ће себи наћи друго поље, на ком ће откривати злоупотребе, и оштрије шибати кукавичлук а мождан неваљалство неке господе. „Не гулите коре да не буде горе!“

ПРОЦЕС ГРОФА АРНИМА.

(Наставак.)

После подне започиње се седница у 3 часа.

Испитују се сведоци:

Саветник послаништва Весселен, каже да је он предао архив потпун Арниму и вели да се сећа, да је Арним прошле зиме рекао му да један допис неће метути у архив, јер се тиче чисто личних ствари.

Сведок Хамерштајн сведочи да се по три недеље није уводило у записник што дође. Он допушта да је дакле можно да се нека акта забаце, а то тим пре, што је оптужени кратковид, те је и сам често неке пијезе забацивао.

При крају седнице примећује државни тужилац да је о јучерашњој тајној седници изашао извештај у „Фосише Цајтунг“ у коме има од речи до речи шта је бранилац Докхорн говорио и ни он ни суд није дао то у новине, с тога задржава себи право, да учини даље нужне кораке.

У Берлину 11 децембра 1874.

Око $10^1/_4$ сахата отвара се седница. Чита се писмо Арнимово од 11 августа 1874. које је одговор на Биловљево писмо од 5 августа 1874.

Арним доказује, да он неспада под дисциплинарну власт министарства спољашњег, пошто је у диспониблитет стављен.

Тајни секретар у Паризу Шевен излази као сведок.

Како су нестаје неке хартије и како су се неке нашле неможе ни он ништа на чисто да каже. Он приповеда, да често папири из приватне архиве у политичну се међу; тако је н. пр. погрешно јављено посланству за неког сајџију Дандла, који је на смрт осуђен био, да је и он помилован. Данди се врати натраг. Посланство се, кад се забуна приметила, за њега заузело, влада обећа да ће га на ново ставити пред ратни суд и да ће кад по други пут осуђен буде бити помилован.

Докхорн: Сведок је споменуо тајног секретара Холштајна, Холштајн је туженоме признао, да је од министарства спољашњег намештен, да пази на њега и да о њему спољашњем звању и још на једно место извешћа шаље. Он је то туженом поверио с обећањем да неће то више чинити (смеј); но ипак је јака сумња, да је он и доцније подказивач био. Молим да се оптужени о томе запита.

Арним. Јесте тако је; ја би још (ту прекиде) ја немам о томе ништа да речем.

Државни тужилац; Пошто се сумња, да је Холштајн узимао папире, да Арниму шкоди, то молим да се дозове и Холштајн пред суд. (Допушта се).

Од тајног саветника пл. *Гасперини*, који је сада код посланства у Бечу, може се дознати да у писарници грофовој беше гомила новина, које послужитељи склањаху, те може да је и тако које писмо изгубило се.

Гроф Арним, казује који су папири изгубљени и вели, да је сам он крив, ако је изгубљен, но он је јако кратковид и отуда је то да је често што превидио. Тако је, вели, кад је био у Риму де је и Саксонску заступао, гроф Бајст послао му једно писмо у коме беше и једна вексла, за коју је гроф Арним одговоран био. Ту вексту није могао гроф да нађе, и смислио је већ да је изгубљена, но међутим је ипак нашао. Тако може бити да су и нека акта забачена.

Професор *Левис* сведочи, да је гроф с њиме конферисао о цивилној тужби некој и да је држао да то може бити што Арним хоће. Ближе што о писмима није знао, и био је тога мишљења, да гроф од кад је у Насенхајду немора званичних изјава давати.

Читају се и друге депеше:

У једној од тих пише Бизмарк Арниму, Немојте да вас то збуни, што кнез Ордов, који у Париз долази ужива симпатије француске, него владајте се према њему као пријатељу Немачке са пуним поверењем.

У другој једној депеши чуди се Бизмарк де Арним држи да су новине „Крајццајтунг“ инспироване, и моли да хореспондента истих новина неприма, да у Паризу непроизведе неспоразумлење, Бизмарк уједно опомиње Арнима на то, да двор посланства пруског, непрестано полиција француска чува, и да у двору увек ма један слуга има, који је од Француза подплаћен. (Наставиће се.)

НОВИ САД 22. декембра — Данас у петак представљаће се у народном позоришту у корист овдашње варошке болнице: „Жене у уставном животу“, шаљива игра у три чина, написао Коломан Тот, превео Јустин Милан Шимић. Надамо се да ће цело наше грађанство без разлике и овом приликом показати да је за љубав племените цели готово принети по малу жртву, где се год тиче општег варошког интереса.

НОВИЈЕ.

— На интерпелацију Маканчеву у хрватској саборској седници од 8. о. м. одговорио је бан, да је између владе земаљске и генерал команде у Загребу било преговора и да ће крајишки септемвирски и бански сто бити спојен са великим судовима у провинцијалу истога имена сада када ступи у живот политична и судска организација, те ће тада решити се и о дефинитивном намештању судаца у крајини.

— У Камери букурешкој интерпеловао је један посланик како се врши закон, по коме по сели Чивути несмеду продавати шпиритуозна пића и искао је да и министар просвете буде при одговарању на ту интерпелацију.

— Опозиција у грчком сабору поднела је краљу мемоар са 58 подписа. Седнице саборске немогу да се држе, јер за донашање закључака треба 96 чланова у сабор долазе само 90, пошто опозиција неће да иде на сабор.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

Сад је баш изашао из штампе

ПОСТИЉОН
ВЕЛИКИ ЗАБАВНИК
ЗА 1875 ГОД.

Ово му је садржај: 1., „На ново лето 1875.“ (песма.) — 2., „Мајсторска крађа“ приповетка из народног живота. — 3., „Ода киселој чорби“ (песма.) — 4., Загонетке и гаталице — 5. Одгонетке. — 6. „Нобл момче“ (песма). — Бачке народне песме. (две на броју). — 8. Радосна књижевна вест (на корицама.)

Цена је књизи само 5 новч.

На корицама штампаће се имена на захтевање само оних, који поруче најмање 50 књижица.

Наручбине ваља што скорије упутити

СРПСКОЈ НАРОД. ЗАДРУЖНОЈ ШТАМПАРИЈИ у Новом Саду.

Сад је баш изишла из штампе књижица:

БОЖИЋ.
ДАР ДОБРОЈ ДЕЦИ.

Цена је 10 новчића само.

Књижица је ова веома ваљано уређена. С тога што смо ову књижицу у мало примерака штампали, молимо да се наручбине одмах на нас упуте јер ће иначе остати многе општине као и лане без ове честите књиге, те не ће моћи своју децу обрадовати књижевним даром. Срби и Српкиње, који немају своје деце употребиће јамачно као и до сада ову прилику да уживају у радости овом књижицом награђене сироте деце.

На 10 примерака дајемо 2, на 25 примерака 5, на 100 примерака 25 књига приде.

Књиге ће се слати с платом у наточ (per Nachnahme.)

Панчево 16. новембра 1874.

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА.

УГАРСКО-ДРЖАВНИ ЗАКОНИК

министар. наредбе од 1867. до 1873. односеће се на све законом признате цркве и црк. општине, с особитим обзиром на срп. нар. цркву.

По др. Гр. Чикију

скупио и издао

ГАВРИЛО БОЈАРИЋ

парох кичкиритски.

Цена 1 фор. ауст. вред.

Ову књигу препоручујемо српским свећеницима и учитељима а нарочито српским црквеним општинама јер ће у њој наћи сва законска опредељења тичући се наше цркве и школе.

Књига се добија у писца и у потписаној књижари. На 10 примерака иде 1 на дар. Наруџбине извршујемо брзо и тачно.

Панчево на Митровдан 1874.

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА.

У трговини „Таборскија и Парша“ у Пешти изишло је и може се добити дело „100 инструктивни комада за вежбање на клавиру у две руке,“ написао Л. Келер. Цена једне свеске 1 ф. 30 нов.

Даље: Nordpolfahrer валцер за гласовир од Фил. Фарбаха млађ. Цена 80 нов.

ОГЛАСИ.

ЕДИКТ.

На молбу Марије Ђурђевић из Врдника, да би од супруга свога, Милана Ђурђевића, који ју је пре три године злобно оставио, коначно разведена била, позива се овим речени Милан, да за шест месеци од данас ради овоодносног расправљања сам лично консисторији предсеане или место пребивања свог обзнани, јер ће се иначе по постојећим у том погледу законима даље поступати.

Из седнице консистор. у Карловци 14. нов. 1874. држане.

1—3 КОНСИСТ. АРХИД. КАРЛОВАЧКИ.

Манастир Гргетег на карловачком грунту у козијаку, даје под закуп на 3 године једно за другом свој риболов, пашу у ади и сечу дрва. Лицитанти имају положити 10% пешмандлука. Јавна дражба држаће се у манастиру 28. децембра т. г.

3—3 Управа манастира Гргетега.

ОГЛАС.

У турјском хатару продаје се из слободне руке и на вечито 40 и по ланаца орање земље састојеће се из 2200□° уједно са једним салашом од 1 собе и кујном, са једном великом шталом и парче винограда. Сви 40 и по ланаца налазећи се у једној табли, граниче са Павлом Црнојачким с једне стране, с друге и треће пак са темеринским хатаром и са земљом капетана Добановачког.

Ближа условија код Катерине Црнојачки у Турији, или код Лазара Јовановића свештеника у Футогу.

У Ст. Футогу 8. децембра 1874. 1—3

СТЕЧАЈ.

На упражњено место учитеља наше основне школе овим се отвара стечај.

Плата је годишња 400 ф. а. вр. у готовом новцу месечно у напред, слободан стан са баштом и 3 хвата дрва. За недељну школу добија од вароши 21 фор.

Дужан је за то: Да је свршен препарандија, да уме немецки и мађарски, да списива општинско дописивање и да је добар и вешт певац у цркви.

Који желе исто место задобити, нека своје сведочбе најдаље до Богојављења са молбеницом, овој општини упуте.

У Шиклошу из ванр. гл. скупштине од 4 дец. 1874.

ЈОВАН ПАНДУРОВИЋ, перовођа. 2—3 ЈОВАН АЛЕКСИЋ, председник.

СТЕЧАЈ.

У Будиму упражњено је место српског учитеља са годишњом платом од 400 фор. уз то слободан стан од једне собе и два хвата дрва за огрев.

Проситељи који ово место получити желе, имају своје крштеним писмом, сведочбама о учитељској вештини, моралном владању и досадањем службовању провиђене молбенице најдаље до 1. фебруара овоопштинском председништву поднети.

Учитељу спада у дужност и појање у цркви.

Из седнице прк. шк. одбора држане у Будиму 17. нов. 1874.

Др. М. МАЂАРЕВИЋ, перовођа. 2—3 Председник, ПАВО КОЈИЋ.

Из Беча мушки женски и дечији хаљина

за чудо по јефтину цену — **као и велики избор најфинији**

Јављам поштованој п. т. публици, да сам баш сад набавио из Беча богато снабдевено стовариште сваковрстни готови мушки, женски и дечији хаљина и колчака од најбољи квалитета по најјефтинију цену; уједно набавијо сам и велики избор готови **НОРДПОЛ** мушки и женски хаљина такођер по најјефтинију цену и стављам их поштованој публици на расположење.

с' поштовањем

Бернхард Фишер

9— спрам кондорошеве куће у Н. Саду

Wiener Kattun-Druck-Fabriks-Niederlage.

Слободни смо најучтивије изјавити, да смо установили у месецу децембру потпуну

БОЖИЋНУ РАСПРОДАЈУ

при јако редуцираним фабричким ценама, хотећи тиме заостало стовариште хеспана пре почетка нове сезоне очистити.

С одличним поштовањем

Деловодство.

ЦЕНОВНИК.

Сопствен производ перкалина и штофова за кошуље риф 20 нов.

Козмановерски производ перкалина и штофова за кошуље риф 25 нов.

Турски штофови за шлафроке риф 30 нов.

Перкељ за намештај у свима бојама риф 30 н.

Бели шифон и ширтинг 20 н.

Шифон за кошуље и инглески ширтинг 25 нов.

Велика партија штофова за хаљине у најновијим мустрама риф 30 н.

Бели памучни градл риф 25 н.

Дечије батистене цепне мараме с бојадисаним крајевима, туце 80 нов.

За девојчице батистене цепне мараме с бојадисаним крајевима, порубљене туце 1 ф.

Дечије цепне мараме са сликама, најновије од те врсте, туце 1 ф. 20 н.

Батистене цепне мараме за госпође с бојадисаним крајевима и порубљене туце 1 фор. 30 н.

Женске јаконет цепне мараме с бојадисаним крајевима туце 1 ф. 60 н.

Женске молске цепне мараме везене и с монограмима комад 80 н.

Мушке цепне мараме са елег. бојадисаним крајевима, порубљене туце 2 ф. 50 н.

Исте у хохприма-платненој имитацији туце 3 фор.

Румбургерске мараме за цеп туце 2 фор.

Ирхендерске мараме за цеп туце 3 фор.

Белоастерске мараме за цеп туце 4 фор.

Холендерске мараме за цеп са елег. бојадисаним крајевима туце 6 фор.

Катунске мараме за главу туце 2 ф. 50 н.

Фулардске мараме за главу туце 3 ф.

Берлински кунени хаченец најновији, комад 1 ф. 50 н.

Исти свилом откан, ком. 2 ф.

Француски свилени хаченец комад 2 ф. 50 н.

Исти хохприма комад 3 фор.

Женски свил. хаченец комад 1 ф. 50 н.

Црни велветин риф 30 нов.

Црни велветин шире врсте, риф 75 н.

Прни сомот риф 1 ф. 20 н.

Црни сомот за хаљине риф 1 фор. 50 н.

30 риф комад бархента за хаљине 7 фор.

30 риф комад белог ширм-бархента 8 фор.

30 риф комад кончане платна 7 фор.

30 риф комад $^{4}/_{4}$ прана креасне платна 7 ф.

30 риф комад $^{6}/_{4}$ прана креаска платна 8 ф. 50 н.

50 риф $^{6}/_{4}$ ирлендског ткања 12 фор. комад.

50 риф $^{6}/_{4}$ белоастерског ткања 15 фор. комад.

50 риф $^{6}/_{4}$ холендерског и хохприма, 20 фор. комад.

Јакардски платнени чаршави за 6 особа 5 фор.

Дамастински платнени чаршави за 6 особа 6 фор.

Јакардски платнени чаршави за 12 особа 10 фор.

Дамастински платнени чаршави за 12 особа 12 фор.

Ручне мараме од дамаста риф 25 нов.

Салвети од јакварда туце 3 фор. 50 н.

$^{4}/_{4}$ бојадисани чаршави за каву у свима бојама комад 80 нов.

Турске хагабуг-ручне мараме туце 3 ф. 50 н.

Шарени ћилимци пред кревет комад 2 ф. 50 н.

Исти од веће сорте комад 3 фор. 50 н.

Пар кревети покривача, у шареним, плавим или мрким мустрама, 2 комада 5 фор

$^{4}/_{4}$ прни инглески рипс за хаљине и долман најфинији риф 1 ф. 20; $^{6}/_{4}$ **Nordpol-Flanell**, докле га буде, риф 50 нов.

Овај ценовник важи само за децембар 1874.

Наручбине из провинције ће се исто и досад најбоље извршити, а што се не допадне примиће се натраг без икакве замерке. На захтевање шиљемо мустре; наручбине су per Nachnahme.

NB. Молимо да се добро пази на адресу и адресу, да не би преварени били од злочестих конкурената.

Wiener Cattun-Druck-Fabriks-Niederlage:

Stadt, Ruprechtsplatz Nr. 3, nur Nr. 3.

rückwärts der Ruprechtskirche, vis-à-vis dem Eingange zur Sacristei. 2—

Опште уважени и лекарским доказима апробирати штајерски

БИЉНИ СОК

може се увек свеж добити у Н. Саду у апотеци Грозингерово, код г. Д. Коде и Ђубе Стефановића.

Цена је по флаши 87 н. а. вр. 9—

ЗА ПРОДАЈУ

једне лепе готово сасвим нове каруце, и ланац и $^{1}/_{4}$ орање земље на мртвољошу.

Упитати се има у Базару Леонидас Стерио, у Н. Саду. 3—3

ОБЈАВА.

Важно за сомборске трговачке помоћнике, млађе и старије!

Вечерња предавања ваумно је сомборски српски учитељ један, који је уједно и помоћни учитељ на срп. учитељској школи, 9. (25. децембра) т. г. отпочети, и то: о новим мерама упоредо са рачунањем са десетичним разбитцима; из српског и немачког, а по потреби и мађарскога језика, и на послетку даваће упутства у лепом писању — српском, немачком и мађарском.

Сви дакле они, били млађи практиканти или помоћници трговачки, који су вољни овим приликом користити се, и у себе ваљано у горе наведеним струкама извежбати и приправити, са овим се позивају, да изволе уписивања ради у трговинама гд. Миће Пиће. Арона Ползовића или Васе Николића до означеног дана пријавити се, где ће услове и ближа извешћа добити моћи.

Ако се потреба покаже, слушаоци ће бити на два разреда подељени, а по томе и учитељска снага умножена.

САМО ЗА

27 КР.

на бечки рипс, комад или пар продају се под најстрожијом гарантијом за најбољи квалитет и праву вредност хеспана у великом и у малом

ШТОФОВИ за хаљине од овчије вуне

најфинији и најмодернији у свима бојама, прости, пругасти или шотиш-карирани, као: листер и рипс; за тим дијагонални штофови за огртаче, од једне боје или шотиш-карирани; најновији и најлепши за јесен и зиму такозвани

Nordpol-Flanell
(WATTMOL)

најновији тешки штофови за северни пол, најмодерни бархент за хаљине, косманозерски перкељ, кретен турски (за спаваће одело.) плави пике, прни кас и бели бархент са шиврлом или еланелом, румбургерска, холендерска, ненадмашна шлеска опредена, као и кућевна и кожна платна; бојадисане, са цвећем, цицане и беле мусулинске завесе са чипкама, агласке превлаке за креветне хаљине, бојадисане креветне хаљине, ручне мараме од платна и дамаста, исти тали салвета, превлаке на модроце и софе, шифон, $^{5}/_{4}$ и $^{6}/_{4}$ широк, федерини, свилене и кашмирске поше у сваком сасону, чарапе, обојци, рукавице, цепне мараме од платна и баниста, велико стовариште свилених и сомотских трака и чипака у свима бојама и ширинама и сијасет других ствари могу се добити јевтино и искључиво у најсолиднијем најстаријем и првом основаном

СТОВАРИШТУ ЕСПАНА
ПО 27. НОВЧ. А. ВР.

Беч, Kärntnerstrasse, Nr. 34. (Bürgerspital-Gebäude.)

Наручбине per Nachnahme извршују се тачно и савесно. Мустре и списак еспана шиље се бадава.

ПОЛАКОВО
НОВООТВОРЕНО

Универзално стовариште хеспана по
27 КР.

У Бечу, Mariahilfstrasse Nr. 1.

Продају се под најстрожијом гарантијом за најбољи квалитет и праву вредност хеспана у великом и малом

ШТОФОВИ за хаљине од овчије вуне

најфинији и најмодернији у свима бојама, прости, пругасти и шотиш-карирани, као: листер, рипс, дијагонални штофови за огртаче, од једне боје као и шотиш-карирани, најновији и најлепши за јесен и зиму такозвани **Nordpol-Flanell** (Wattmol) и најновији тешки штофови за северни пол, најмодернији бархент за хаљине, косманозерски перкељ, кретен турски (за спаваће одело), пике, плави, прни, кас и бели бархент са шиврлом или еланелом, румбургерска, холендерска, ненадмашна шлеска опредена, као и кућевна и кожна платна, бојадисане, са цвећем, цицане и беле мусулинске завесе са чипкама, агласке превлаке за креветске хаљине, бојадисано креветско рубље, ручне мараме од платна и дамаста, исти тали салвета, превлаке за модроце и софе, шифон, $^{5}/_{4}$ и $^{6}/_{4}$ широк, федерини, свилене и кашмирске поше у сваком сасону, чарапе, обојци, рукавице, цепне мараме од платна и баниста, велико стовариште свилених и сомотских трака и чипака у свима бојама и ширинама и силне друге ствари

све само 27. новч.

Наручбине per Nachnahme извршују се тачно и савесно. Мустре и списак хеспана шиље се gratis и franco. 11—30

ВАЖНО ЗА СВАКОГ.

ГЛАВНО СТОВАРИШТЕ ГОТОВОГ ОДЕЛА — ФРАЊЕ ДЕАКА УЛИЦЕ У БУДА-ПЕШТЕ

За предстојећу јесењу и зимњу сезону препоручује ново отворени магацин за одело Х. Краузман из Буда-Пеште, — своје, из најбољи земаљски и иноземски штофова зготовљено стовариште, сваке врсте

ХАЉИНА ЗА ОДРАСЛЕ И ДЕЦУ

по најјетванију цену.

На позив многи овдашњи муштерија одлучио сам се за јесењу и зимну сезону у мојој радњи осим разноврсни мушки хаљина, такође, и стовариште сваке врсте

ПАЛЕТО-А ЗА ГОСПЕ И СОМОТСКИ ЋУРКОВА

држати. Јављајући то поштованој П. Т. публици, слободан сам јој још дати на знање: да ја због тога, што све хаљине у мом сопственом веркштату у Пешти правити дајем, у у стању сам исте по најумеренијој цени дати.

У Новом Саду 14. Септембра 1874.

С поштовањем

Филијала Х. КРАУЗМАНА

у Новом Саду у Лацковићевој кући преко пута старе штедионице.

ВАЖНО ЗА СВАКОГ.

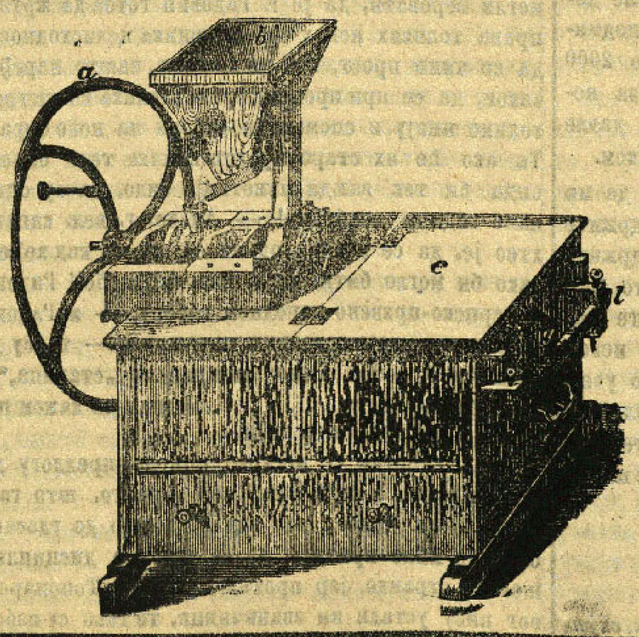

Долеподписани препоручује сејаљака, које на стовариштy у Ст. Бечеју има, и то које парају, и које без парања сеју; млинова ручних, и за теглећу снагу, који све врсте брашна и прекрупу мељу. Даље још машина, што чисте жито од кукоља. Како сејаљке тако су и млинови на бечкој светској изложби награђени великом златном медаљом.

Угљеша Крварић,

3— Стари Бечеј у Бачкој.

Властник др. Свет. Милетић. — Одговорни уредник Стеван Поповић. — Издавалац „Задруга за срп. народну штампарију.“

Српска народна задружна штампарија.